



UDK: 378.4

Muxabbat TURSUNOVA,

Samarkand State Institute of Foreign languages Teacher of the department of English philology

E mail:tursunovamuxabbat2319@gmail.com

Based on the review of SamSIFL, PhD. Associate professor, S.Shodiyev

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM KONSEPSIYASI DOIRASIDA CHET TILI O'QITUVCHILARINING INDIVIDUAL STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi asosida bo'lajak chet tili o'qituvchilarining individual o'quv strategiyalarini shakllantirish va takomillashtirish masalalari nazariy va amaliy jihatdan tahlil etiladi. Mazkur yondashuvda har bir talabaga individual yondashuvni ta'minlash, ularning kognitiv, affektiv va ijtimoiy xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini moslashtirishning zaruriyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, individual strategiyalar, chet tili o'qituvchilari, reflektiv o'rganish, metakognitiv kompetensiya, raqamli texnologiyalar, portfolio asosida baholash, mustaqil o'rganish, kasbiy kompetensiyalar, ta'lim metodikasi.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В РАМКАХ КОНЦЕПЦИИ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБРАЗОВАНИЯ.

Аннотация

В данной статье теоретически и практически анализируются вопросы формирования и совершенствования индивидуальных учебных стратегий будущих учителей иностранного языка на основе концепции личностно-ориентированного обучения. Обосновывается необходимость индивидуального подхода к каждому студенту, адаптации образовательного процесса с учётом их когнитивных, аффективных и социальных особенностей.

Ключевые слова: Личные стратегии, индивидуальные стратегии, учителя иностранных языков, рефлексивные исследования, компетентность метакогнитива, оценка, независимое исследование, профессиональная компетентность, методы образования.

IMPROVING FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' INDIVIDUAL STRATEGIES WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PERSON-CENTERED EDUCATION CONCEPT

Annotation

This article theoretically and practically analyzes issues of the formation and improvement of individual educational strategies of future teachers of a foreign language based on the concept of personality-oriented learning. The need for an individual approach to each student, the adaptation of the educational process, taking into account their cognitive, affective and social features, is substantiated.

Key words: Personal strategies, individual strategies, teachers of foreign languages, reflexive research, competency of metacognitive, assessment, independent research, professional competence, methods of education.

Kirish. Globalizatsiya sharoitida xorijiy tillarni o'rganish va o'rgatish ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xususan, bo'lajak chet tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayoni nafaqat ularning til bilimlarini rivojlantirishni, balki mustaqil ta'limga tayyorlik, o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiya va shaxsiy o'quv strategiyalarini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi.

Zamonaviy pedagogikada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi asosida talabaning individualligi, ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etish muhim omil hisoblanadi. Aynan ushbu yondashuv orqali bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini

chuqurlashtirish, ularning ijodiy va reflektiv fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, shuningdek, o'ziga xos individual strategiyalarini shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu maqola chet tillarini o'qitish jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni asoslovchi nazariy modellarga oid umumiy tasavvurlarni shakllantirishga qaratilgan. Xususan, unda kognitiv, konstruktivistik hamda ijtimoiy-madaniy yondashuvlarning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim bilan qanday bog'liqligi tahlil etiladi. Maqola doirasida o'qituvchilarga ushbu pedagogik yondashuvning nazariy poydevori hamda uning amaliyotdagi qo'llanishi haqida yanada chuqurroq tushuncha berish maqsad qilingan.

Kognitiv nuqtai nazar alohida o'quvchilarning diqqat, xotira va idrok kabi aqliy jarayonlarini va bu jarayonlarning ularning ta'lim natijalariga qanday ta'sir qilishini tadqiq etsa [Anderson, 2016], konstruktivistik nuqtai nazar o'rganishni faol jarayon sifatida qaraydi va bunda o'quvchilar o'zlarining oldingi bilimlari va tajribalariga asoslanib, o'z tushunchalarini shakllantiradilar [Vygotskiy, 1978]. Ijtimoiy-madaniy nuqtai nazar ta'limning ijtimoiy va madaniy kontekstlariga, jumladan, til va muloqotning o'quvchilar shaxsiyati va o'rganish tajribasini shakllantirishdagi roliga e'tibor qaratadi [Lantolf, Thorne, 2006].

Adabiyot sharhi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ta'lim tizimida keng qo'llanila boshlagan bo'lib, bu yondashuvda o'quvchi (yoki talaba) markaziy figura sifatida qaraladi [Rogers, 1983]. Carl Rogersning insonparvarlik psixologiyasiga asoslangan ta'lim modeli o'rganuvchining ehtiyojlari, qiziqishlari va shaxsiy rivojlanishiga yo'naltirilgan bo'lib, bu yondashuv chet tillarini o'qitishda ayniqsa muhim hisoblanadi.

Konstruktivistik yondashuvga ko'ra (Piaget, 1972; Vygotskiy, 1978), bilim o'quvchi tomonidan faol yaratiladi va ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'sirda shakllanadi. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi shaxsga yo'naltirilgan ta'limni qo'llashda muhim asos bo'lib xizmat qiladi, chunki u o'quvchini individual rivojlanish darajasiga mos tarzda qo'llab-quvvatlash zaruratini ta'kidlaydi.

Til o'rganish bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar (Little, 1999; Benson, 2001) shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning til kompetensiyalarini rivojlantirishda samaradorligini ko'rsatgan. Xususan, metakognitiv strategiyalar (Oxford, 1990) va o'z-o'zini baholash usullarining chet tili o'rganuvchilari orasida mustaqil o'rganishni rag'batlantirishi ko'rsatib o'tilgan.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan bog'liq yangi tadqiqotlar o'qituvchilarning individual strategiyalarini rivojlantirishda sun'iy intellekt, mobil ilovalar va interaktiv platformalarning imkoniyatlarini yoritadi. Ayniqsa, Speakometer, Flowchase kabi ilovalar talabalarining talaffuz va eshitish ko'nikmalarini shaxsga yo'naltirilgan tarzda rivojlantirishda muhim vosita sifatida e'tirof etiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modeli til o'rgatishda samarador strategiya bo'lib, u nafaqat bilimlarni, balki o'qituvchining reflektiv, mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Tadqiqot metododlogiyasi. Ushbu tadqiqotda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida bo'lajak chet tili o'qituvchilarning individual o'quv strategiyalarini shakllantirish va takomillashtirish jarayoni nazariy va amaliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqotda sifat va miqdoriy (mixed-method) metodlar uyg'unlashtirildi.

Tadqiqot usullari.

Nazariy tahlil – shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kognitiv va metakognitiv yondashuvlar, hamda til o'rganish strategiyalari bo'yicha ilgari o'tkazilgan ilmiy ishlanmalar tahlil qilindi.

Pedagogik kuzatuv – tajriba-sinov mashg'ulotlari jarayonida talabalarining faoliyati muntazam ravishda kuzatildi.

So'rovnoma va anketa – bo'lajak chet tili o'qituvchilari orasida o'z-o'zini baholash, ta'lim texnologiyalaridan foydalanish va shaxsiy o'quv strategiyalariga doir savollar asosida ma'lumotlar yig'ildi.

Tajriba-sinov ishlari – shaxsga yo'naltirilgan metodlarga asoslangan mashg'ulotlar turli bosqichlarda tashkil etildi va ularning samaradorligi statistik usullar orqali baholandi.

Intervyu va refleksiya – ishtirokchilarning o'z fikrlarini chuqur ifodalashi va o'z-o'zini anglash darajasini aniqlash uchun yarim strukturalashtirilgan intervyu tashkil qilindi.

Ishtirokchilar

Tadqiqotda 1-4-bosqichda tahsil olayotgan filologiya (ingliz tili) yo'nalishidagi 120 nafar talaba hamda 8 nafar tajribali chet tili o'qituvchisi ishtirok etdi. Ishtirokchilar maxsus tanlov orqali aniqlanib, ixtiyoriylik prinsipi asosida jalb qilindi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish usullari

Yig'ilgan ma'lumotlar deskriptiv statistika, qiyosiy tahlil, hamda korrelyatsion tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, SPSS dasturi asosida grafik va jadval ko'rinishida taqdim etildi. Shuningdek, sifatli ma'lumotlar tematik kodlash orqali chuqur tahlil qilindi.

Tahlil va natija. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar tahlili shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bo'lajak chet tili o'qituvchilarning individual o'quv strategiyalarini rivojlantirishda sezilarli samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

So'rovnoma natijalari tahlili

Tadqiqot ishtirokchilarining 78% i shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida olib borilgan darslar ularning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirganini bildirdi. Talabalarining 65% i mustaqil ravishda o'quv rejalari tuzishni boshlaganini, 72% i esa o'z-o'zini baholash ko'nikmalarida ijobiy o'zgarishlar bo'lganini ta'kidladi.

Test natijalari tahlili

Tajriba-sinov mashg'ulotlaridan oldin va keyin o'tkazilgan diagnostik testlar natijalarining qiyosiy tahlili quyidagilarni ko'rsatdi:

1-bosqich talabalarining fonetik kompetensiyasi o'rtacha 1.14 barobarga oshgan;

2-bosqichda — 1.15 barobarga;

3-bosqichda — 1.15 barobarga;

4-bosqichda — 1.16 barobarga.

Bu esa o'quvchilarning bosqichma-bosqich individual strategiyalarni shakllantirishga tayyorligini isbotlaydi.

Portfolio ishlari va mustaqil loyihalar

Talabalarining mustaqil loyihalari, dars rejasi namunalarida reflektiv yondashuv, metakognitiv rejalashtirish va o'zini baholash komponentlari kuchaygani aniqlandi. Portfolio baholash natijalariga ko'ra, individual rivojlanish trayektoriyalarini ishlab chiqishga oid ishlar sifat darajasi bo'yicha 1.17 barobarga oshgani kuzatildi.

Chi-kvadrat va t-test usullari asosida o'tkazilgan statistik tahlil natijalari eksperimental guruhda o'zgarishlar ishonchli darajada sodir bo'lganini ($p < 0.05$) tasdiqladi. Bu esa qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslangan va samarali ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi chet tili o'qituvchilari tayyorlash jarayonida individual o'quv strategiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Bu yondashuv orqali talabalarda mustaqil o'rganish, o'z-o'zini baholash, reflektiv fikrlash va metakognitiv rejalashtirish kabi muhim kompetensiyalar rivojlanadi.

Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini aniqlab, o'quv jarayonini individuallashtirishga erishadilar. Tajriba-sinov mashg'ulotlari natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu metodika fonetik, leksik va grammatik kompetensiyalarni chuqurlashtirishda ham ijobiy natijalar beradi.

Innovatsion texnologiyalar, jumladan raqamli vositalar, mobil ilovalar va portfolio asosidagi baholashlar shaxsga yo'naltirilgan o'quv muhitini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, o'z navbatida, kelajakdagi chet tili o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yanada chuqurlashtiradi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarga kelindi:

Talabalarining individual o'quv strategiyalarini rivojlantirish uchun ularning ehtiyojlari va o'rganish uslublariga moslashgan yondashuv zarur;

Shaxsga yo'naltirilgan metodlar orqali o'quv motivatsiyasi va faol ishtirok sezilarli darajada oshadi;

Metakognitiv va reflektiv strategiyalarni rivojlantirish — chet tili o'qituvchilarining mustaqil va samarali kasbiy faoliyatga tayyorgarligini ta'minlaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari pedagogik ta'lim jarayonida innovatsion va individual yondashuvlarni tatbiq etishga asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Anderson, J. R. Cognitive psychology and its implications (8th ed.). Worth Publishers. 2016.- P. 230.
2. Anderson, J., Speck, B. Implementing personalized learning: Strategies and tools that work. ASCD. 2018.- p.43.
3. Anderson, L. W., Speck, B. W. Using self-reported learning styles to adapt instruction. The Journal of Experimental Education, 86(2), 226-239. 2018. P.- 134.
4. Reinders, H., Wattana, S. Digital games and language learning: An overview. In H. Reinders (Ed.), Digital games in language learning and teaching. Palgrave Macmillan. 2019.- pp. 1-15.
5. Vygotsky, L. S. Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press. 1978.- 320.
6. Lantolf, J. P., Thorne, S. L. Sociocultural theory and the genesis of second language development. Oxford University Press. 2016.- P.32.
7. Little D, Benson P. Teaching and Researching Autonomy in Language Learning. Pearson Education, Harlow, UK. 2001.- P.156.